

Висновки. Дослідження показало, що на стан соціально-психологічної ситуації в освітянських закладах помітний вплив справляє і те, що переважаюча частинна працюючих у цій галузі – жінки. Доведено, що такі педагогічні колективи, як правило, характеризуються підвищеною емоційною напруженістю, ранимістю, високою чутливістю навіть до незначної несправедливості, що визначає забарвленість соціально-психологічного клімату в колективі.

Поданий нами дослідницький макет свідчить про те, що саме розвиток комунікативних якостей керівника закладу освіти, які безпосередньо впливають на встановлення його взаєморозуміння із колегами – один із значущих факторів, від яких залежить ефективність спілкування.

В ході дослідження виявлено схожість і відмінність структури комунікативного ядра особистості директора школи з урахуванням фактора статі.

Досвід автора статті, як науковця, практика і викладача вишу переконує, що переважна більшість запропонованих у дослідженні психолого-педагогічних ідей і висновків, не дивлячись на помітний відрізок часу з їх введення в науковий обіг, і сьогодні запитані. Віримо, що при уважному їх переосмисленні, запропоновані рекомендації допомагатимуть сучасним менеджерам освіти в реалізації проблем, запрограмованих доктриною Нової Української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук О.І., Шкурко Я.І. Зміст, форми і методи підвищення психологічної компетентності керівників шкіл. Педагогічний пошук. 1997. №2. С.26-28.
2. Громовий В. Віктор Громовий: директор школи, якого не чекали. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://osvita.ua/blogs/50596/>
3. Кисельова К. Профіль українського вчителя і директора: що ми про них знаємо. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/profil-ukrayinskogo-vchytelya-i-dyrektora-shho-my-pro-nyh-znayemo/>
4. Шкурко Я.І. Вплив комунікативних особливостей жінки-керівника закладу освіти на ефективність її управлінської діяльності. Автореф. Дис. канд. психол. наук. Київ. Науковий світ. 2000. - 19с.
5. Шкурко Я.І. Українська жінка як предмет історико-психологічного дослідження // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету. Луцьк: Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки, 1999. Вип.4. С. 193-195.

Шпитюк Д.С.,
студентка IV курсу Факультету математики, інформатики і фізики
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна
Науковий керівник – Кушнірук С. А.,
доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФОРМ ТА МОДЕЛЕЙ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей діяльності українських закладів освіти в умовах воєнного часу. Аналізуються основні форми та моделі навчання: очна, дистанційна змішана.

Abstract. The article is devoted to the study of the peculiarities of the activity of educational institutions of Ukraine in wartime conditions. The main forms and models of education are analyzed: face-to-face, distance and mixed.

Виклад основного матеріалу. Сьогоднішні реалії життя в Україні змушують адаптуватися до нових умов існування в усіх сферах життя людини. Не виключенням є освітній сектор, а питання щодо надання якісних освітніх послуг нині є одним із найбільш гострих і обговорюваних.

Найбільший вплив війна має на психологічному рівні. Дослідження показують, що діти, які пережили воєнні події, значно частіше, ніж їхні однолітки без такого досвіду, страждають від таких проблем, як: тривожний розлад, посттравматичний стресовий розлад, дисоціативні та поведінкові розлади, депресія тощо. Тому виникають дискусії на рахунок доцільності проведення занять, чи взагалі вони при напруженому психологічному стані зможуть сприяти всебічному розвитку дитини.

Якщо звернутися до історії, то досвід надання освітніх послуг під час війни показав, що навчання та спілкування з учителями і однолітками здатне підтримати та розвантажити психіку. Окрім того, якісна освіта безпосередньо впливає на розвиток суспільства у майбутньому, тому її забезпечення є одним із важливих завдань, які ставить перед собою держава попри зовнішні фактори. Так, наприклад, під час подій Другої світової війни не припинялась науково-дослідницька робота в галузі педагогіки, при цьому увага приділялася

вдосконаленню змісту освіти. З огляду на ситуацію до навчальних предметів було введено військово-оборонні теми, посилено патріотичну спрямованість при вивченні історії та літератури. Лише після поступового звільнення українських територій від німецьких загарбників почалося відновлюватися навчання, проте підвищення ефективності навчальної роботи гальмувала нестача вчителів, адже з початку війни більшість учителів-чоловіків була мобілізована на фронт, частина працівників освіти воювала в партизанських загонах України. Для поліпшення забезпечення шкіл педагогічними кадрами було здійснено низку заходів, зокрема прийнято спеціальне рішення про розвиток системи заочної педагогічної освіти, створювались короткотермінові курси підготовки й перепідготовки вчителів [1; 2].

Зважаючи на попередній досвід, нині враховуються необхідні фактори для розробки комплексних заходів, які змогли б забезпечити безпеку дітей і вчителів під час війни. На законодавчому рівні такі заходи були визначені Міністерством освіти і науки України у листі «Про підготовку до початку та особливості організації освітнього простору в 2022/23 навчальному році», який визначає пріоритетним завданням - забезпечення необхідних умов навчання із гарантією безпеки. При цьому перевага надається звичайному (очному) формату навчання, якщо цьому не суперечить ситуація у відповідній адміністративно-територіальній одиниці. У листі зазначається, що підготовка до нового навчального року здійснюється за допомогою участі двох сторін: департаменту освіти та науки та керівників навчальних закладів. Перша сторона повинна організувати та здійснити перевірку закладів до відкриття. Друга сторона зобов'язана здійснити низку заходів щодо забезпечення безпечного освітнього процесу, зокрема до них належить: обладнання належним чином захисних споруд цивільного захисту з урахуванням укриття всіх учасників освітнього процесу, а також їх доступності для осіб з інвалідністю; забезпечення наявності евакуаційних шляхів у відповідність до норм законодавства; здійснення підготовки до опалювального сезону з урахуванням можливостей використання альтернативних джерел енергії; проведення відповідних інструктажів для всіх учасників освітнього процесу у разі оголошення сигналу «Повітряна тривога», загрози виникнення надзвичайної ситуації воєнного характеру або терористичного акту тощо [3].

Згідно з інформацією на офіційному сайті МОН станом на 25.10.2022 року 2677 закладів освіти постраждали від бомбардування та обстрілів, а 331 із них було зруйновано повністю. Зрозуміло, що у випадку повної руйнації або пошкодженні закладу відновити навчання у традиційному форматі важко. Частковим рішенням даної проблеми став перехід на дистанційну форму навчання, яка сприяє забезпеченню освітнього процесу одночасно забезпечивши відносну безпеку його учасників. При цьому досвід надання освітніх послуг в онлайн-форматі не є новим для українців. За часи поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19 українські школи були вимушені здійснити перехід на дистанційну форму навчання. І якщо на початку карантинних обмежень учні та вчителі адаптувалися та опанували новітні технології навчання, то наразі ситуація змінилася. Дистанційний формат навчання показав необхідність зміни принципів викладацького процесу. Основним завданням педагогів стало не вміння розповісти теоретичний матеріал, з яким кожен може ознайомитися, використовуючи різні платформи, а здатність підтримати та запалити жагу до знань, розвитку своїх здібностей. При цьому допоміжним засобом у своїй навчальній діяльності може слугувати проєкт «Навчання без кордонів», який було започатковано Міністерством освіти та науки спільно з Міністерством культури та інформаційної політики України. Учні 5-11 класів мають змогу використовувати матеріали Всеукраїнської школи онлайн, яка була створена за підтримки ЮНІСЕФ [4].

Позитивною характеристикою дистанційного навчання є можливість отримання знань у будь-якому куточку світу при наявності гаджетів та належного інтернет-зв'язку. Так значна кількість школярів була вимушена покинути не лише свою домівку, а і виїхати за межі території України, тому диджиталізація освіти дає змогу продовжувати навчання в українській школі та бути ментально пов'язаним із своєю Батьківщиною. Тобто це може посприяти поверненню майбутніх спеціалістів, які будуть працювати над добробутом держави.

Не дивлячись на переваги дистанційного навчання, є також і суттєві недоліки. Зокрема це може бути недоступність використання технічних засобів через несправності або відсутність електроенергії. Окрім того, існують обмеження часу із безперервної роботи із електронними засобами. Згідно з інформацією на офіційному сайті МОН вони становлять:

- для учнів 1 класу – не більше 10 хвилин;
- для учнів 2-4 класів – не більше 15 хвилин;
- для учнів 5-7 класів – не більше 20 хвилин;
- для учнів 8-9 класів – 20-25 хвилин;
- для учнів 10-11 (12) класів на 1-й годині занять – до 30 хвилин, на 2-й годині занять – 20 хвилин [4].

Учні молодших класів особливо потребують традиційного навчання, оскільки у них ще не вироблено вміння самостійно навчатися. Тому якщо школа не може забезпечити надання освітніх послуг в офлайн-режимі у повному обсязі, то можна спробувати більш адаптовану версію – у форматі змішаного навчання. Тобто частина навчального процесу відбувається у класі під керівництвом учителя, а інша — виноситься на самостійне опрацювання. При цьому є різні види “змішування”. Серед них можна виділити: поєднання очної та дистанційної форми, самостійного вивчення із роботою у класі, проведення традиційного формату навчання із використанням електронних ресурсів, онлайн-курсів тощо.

Американські науковці Хізер Стейкер і Майкл Хорн виділяють чотири моделі змішаного навчання: ротатійну, гнучку, самостійне змішування та доповнену віртуальну [5, с. 6].

Суть ротаційної моделі полягає у «ротації» різновидів діяльності учнів. Вона поділяється на чотири підвиди:

1. *Ротація за станціями* (за визначеним графіком чергуються різні види діяльності: групова робота та робота із вчителем, при цьому групи постійно змінюються між учнями в межах одного класу).

2. *Ротація за лабораторіями* (схожа до попередньої, проте групова робота відбувається між учнями всього навчального закладу).

3. *Перевернутий клас* (суть цієї моделі полягає у тому, що весь теоретичний матеріал учні опрацьовують самостійно вдома, а в класі вдосконалюють практичні навички у роботі з вчителем).

4. *Індивідуальна ротація* (підлаштовуються графіки ротацій для кожного з учнів, враховуючи індивідуальні особливості).

Гнучка модель змішаного навчання пропонує використання індивідуального графіку, складеного самими учнями, який змінюється відповідно до потреб у конкретній темі та курсі. При цьому вчитель виступає у ролі інструктора, який координує діяльність учнів та надає необхідні консультації.

Суть моделі самостійного змішування полягає у тому, що здобувачі освіти можуть самостійно обрати дисципліну, яку можуть вивчати повністю онлайн, а інші предмети вивчаються очно. Перевагою такого методу є те, що він дозволяє компенсувати відсутність більш поглиблених додаткових курсів, тобто навчальний заклад має змогу скоротити витрати на них.

Доповнена віртуальна модель передбачає проведення основної роботи початкової діяльності в дистанційному режимі. При цьому очний формат навчання може застосовуватися при індивідуальних потребах, а також на початку вивчення теми для встановлення подальшого плану роботи, при атестації умінь та навичок учнів.

Кожен заклад освіти повинен враховувати особливості освітньої діяльності під час воєнних подій та максимально адаптувати формат навчання, щоб якість не поступалася попередньому. Зрозуміло, що в умовах війни дотримуватися календарно-тематичного планування важко. Тому виникає необхідність в ущільненні навчального матеріалу, спонукаючи до самостійної пізнавальної діяльності учнів. Таким чином, шкільні програми будуть мати більшу орієнтованість на застосування здобутих навичок у практичному житті. При цьому важливо не забувати відстежувати динаміку навчальних досягнень здобувачів освіти, що дозволить діагностувати можливі проблеми та вчасно на них реагувати.

Окрім змін в структурі навчання під час війни змінилися також і правила вступу до закладів вищої освіти. Для того щоб вступити у 2022 році на перший курс для здобуття ступеня бакалавра необхідно скласти національний мультипредметний тест (НМТ). Відмінність мультипредметного тесту від зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) полягає у тому, що він одразу поєднує у собі три блоки: українська мова, математика та історія. До результатів кожної із дисциплін застосовують ваговий коефіцієнт відповідно до обраної спеціальності абітурієнтом. Пріоритетним результатом для вступу на здобуття інженерного фаху буде кількість балів із математики, а на здобуття гуманітарного – з історії України. Даний тест є дещо спрощеним, оскільки містить в собі переважно завдання із першого рівня. Окрім того, він дозволяє мінімізувати час для складання іспиту, бо не потрібно проходити окремі тестування із різних дисциплін. Щодо вступу на магістратуру, то традиційні вступні випробування також були скасовані. Натомість було введено магістерський комплексний тест (МКТ) та магістерський тест навчальної компетентності (МТНК). Схожий до принципу НМТ, комплексний тест міститиме у собі два блоки: право та іноземну мову (англійська, німецька, французька або іспанська), право вибору якої дається самому вступнику.

Вступний іспит у 2022 році відбувся не лише в приміщеннях українських навчальних закладів, а також у деяких країнах Європи, зокрема у Польщі, Італії, Німеччині, Великій Британії, Чехії, Швеції та ін.. На території України він пройшов у три сесії: основна, додаткова і спеціальна. Більшість абітурієнтів брала участь в основній сесії, проте ті учасники, які з поважних причин не змогли взяти в ній участь, мали змогу пройти вступне випробування на додатковій або спеціальній сесії. До цих причин належить: надзвичайна ситуація під час тестування, довготривала повітряна тривога, нестабільний Інтернет в тимчасовому екзаменаційному центрі тощо.

Висновки. Міжнародний досвід показує, що якісна освіта безпосередньо впливає на розвиток суспільства у майбутньому, тому її забезпечення є першочерговою потребою в усі часи. Проте в надзвичайних умовах, під час воєнних подій це стає справжнім викликом для держави. Система освіти потребує реформувань, які були б адаптовані відповідно до сучасних реалій, при цьому якісні втрати були б мінімальними.

Нині практикується використання різних форм та методів навчання. Надзвичайні умови дозволяють бачити недоліки та переваги наявного формату здобуття освіти, тобто у будь-якому випадку її якість після війни повинна зрости. Основним завданням педагогів стало не вміння розповісти теоретичний матеріал, а здатність підтримати та запалити жагу до знань, розвитку своїх здібностей. Окрім того, в умовах інформаційної війни важливим є розвиток в учнів критичного мислення та вміння розпізнавати дезінформацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: Підручник. К.: Либідь, 2006.424 с.
2. Кушнірук С.А. Становлення і розвиток категорійно-поняттєвого апарату вітчизняної дидактики (XVII – XX ст.). Частина 1. (XVII – поч. 60- х рр. XX ст.). О.С. Падалка (Наук. ред.). Київ: НПУ. 2018. 554 с.

3. Електронне джерело: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/86779/.
4. Електронне джерело: <https://mon.gov.ua/ua>.
5. Staker H., & Horn M. B. *Classifying K-12 Blended Learning*. Mountain View, CA: Innosight Institute. 2012.

Щербакова А.П.,
студентка II курсу магістратури Педагогічного факультету
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна
Науковий керівник – Дем'яненко Н.М.,
доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. Висвітлено проблеми національно-патріотичного виховання студентів, основною метою якого є становлення справжнього громадянина-патріота України, готового до виконання конституційних та громадянських обов'язків, який приймає у спадок духовні й культурні надбання українського народу та прагне до досягнення високої культури взаємовідносин.

Abstract. The problems of national-patriotic education of students are highlighted, the main goal of which is the formation of a true citizen-patriot of Ukraine, ready to fulfill constitutional and civic duties, who inherits the spiritual and cultural heritage of the Ukrainian people and strives to achieve a high culture of mutual relations.

Сьогоднішні важкі реалії викарбовують у молодого українського покоління почуття патріотизму, спрямування на зміцнення державності, неможливості стояти осторонь проблем країни. Це викликає необхідність оновлення змісту, суті та технологій національно-патріотичного виховання у закладах педагогічної освіти, спрямованого на становлення гуманістичних цінностей та громадянської позиції особистості.

Зміцнення та формування незалежної Української держави потребує оновлення національної освіти, запровадження прогресивних педагогічних технологій, розуміння суті гуманізації на тлі диференціації та інтеграції навчання, необхідності наукового обґрунтування системи патріотичного виховання у XXI столітті. Саме тому дедалі гострішої актуальності набуває проблема формування в громадянському суспільстві високодуховної, моральної особистості, здатної творити та нести відповідальність за власне майбутнє, особистості – творця, гуманіста, патріота України.

Цікаву думку щодо цього висловив один із кращих мислителів XIX ст. Й. Гійо, сказавши, що виховання – це мистецтво, яке добуває з глибини душі людини і пробуджує до життя все, що в ній дремає; яке розвиває одночасно всі її сили і допомагає прямувати до мети, словом, освічує людину. Відомий педагог К.Д.Ушинський чітко підкреслював, що виховання завжди є національним за своїм характером, адже у кожного народу існує своя, притаманна лише йому система національного виховання. У такої системи є своя особиста мета та свої шляхи її досягнення, незважаючи на схожість педагогічних підходів європейських народів [4]. Тема національного та національно-патріотичного виховання піднімалась українськими педагогами та діячами освіти (І. Стешенко, С. Русова, Я. Чепіга, О. Дорошкевич та ін.) [2]. В. Сухомлинський зазначав, що "виховання в широкому розумінні цього слова – багатогранний процес духовного збагачення й оновлення і тих, кого виховують, і тих, хто виховує" [3]. Він бачив і розумів виховання як самостійну соціальну дію, що має інтегрувати виховання потреб держави, нації, людської цивілізації та особистості.

Ні для кого не секрет, що на початку 1990-х років серед молоді України спостерігалось зниження рівня національного патріотизму та різке падіння моральних цінностей. Адже стара система «радянського виховання» була зруйнована, а нові підходи у вихованні молоді ще не розроблені.

Під вогнем російських окупантів особливо посилюється зміст національно-патріотичного виховання. Значущість патріотичного виховання сьогодні важко переоцінити, коли на кону стоїть територіальна цілісність та саме існування української державності, бо саме воно дає відповідь на питання за що та навіщо ми маємо платити таку високу ціну, ім'я якої – людське життя. Саме таке виховання є нашою незламною силою, стрижнем, що підтримує нас в ці доленосні часи.

Справжнє патріотичне виховання молоді можливе в умовах стійкої системи національної освіти, що ґрунтуються на ідеях української героїчної історії, спадщині національної культури, звичаях та традиціях народу, любові до рідної мови, літератури, поваги до державних національних символів, релігійних цінностей.

Патріотичне виховання молоді – це структурована виховна діяльність, що спрямована на формування в особистості почуття патріотизму, тобто любові до Батьківщини та її цінностей, до співгромадян, що є представниками спільної культури країни. Таке виховання передбачає: